

על הפרק

עם סיום העשור הראשון

האווירה הכללית, היא אוירה של חג והתרו-ממות רוח, של סיכומי הישגים והערכותם. בתוך מסכת היצירה הכבירה של עשר שנות עצמאות יהודית מחודשת, מופלאה במיוחד הפרשה של ההתיישבות החקלאית, הרצופה פרקי בראשית של מפעלי יסוד בכיבוש שממת ארץ ואבק אדם וחישול מעמד של חקלאים עבריים הנבנה על יסודות סוציאליים מתקדמים. ערכם של מאות הישובים החקלאיים שהוקמו בתקופת העשור הראשון חורג הרחק מעבר למשקלם הכלכלי-משקי, ואפילו הבטחוני והמדיני. הם מגלים את הביטוי העמוק ביותר של תהליכי התחדשותו הלאומית, כפי שהם מסתמנים כבר בפרספקטיבה הקצרה של 10 שנים. תולדות הקמת היישובים וייסוד ענפים חקלאיים בתוכם, ספוגים צער ומא-מץ רבים, אשר מתוך אספקט של היומיום האפור נראים בגדושים מדי ולמעלה מכוח אנוש לגבור עליהם. ובכל זאת, כבר ממרחק קטן של תקופת שנים מעטות, בולטים סימני הישגים מעודדים בהרבה שטחים.

על רקע כללי זה ובמסגרת המשק החקלאי כולו מתעורר הצורך להעצור לרגע ולסקור את התפתחות ענף החלב בתקופת העשור הראשונה. עם פרוץ מלחמת העצמאות, בהתחולל הקר-בות בעמק הירדן, סבלו משקים רבים הפסדים באינונוטר החי שלהם והרכב העדר הארצי לשנת 1948 מסתכם ב־19 אלף פרות בקירוב ו־14 אלף ראש בני בקר. כבר ב־1949 התחילה קניית בקר בחו"ל אשר הגיעה לממדים רחבים מאוד בשנים 1950/53, ובסה"כ הובאו ארצה למעלה מ־15,000 ראש בקר. מחמת תנאי רנטביליות קשים פיגר הריבוי הטבעי של העדר וכיום אנו מונים 44,000 פרות חולבות בקירוב עם 40,000 עגלות מכל הגילים ולמעלה מ־20,000 עגלים לבשר. עדר הפרות אמנם גדל פי $2\frac{1}{3}$ אבל הוא יכול היה להגיע לממדים גדולים יותר והמחסור בפרות

עבור ההתיישבות החדשה הינו היום חמור מאוד. לעומת הקצב האיטי בהתרחבות העדר היו הישגים מקצועיים חשובים מאוד בטיפוח ובהזנה וכן חלו שינויים מהפכניים בשיכון העדרים, בציד ובפריון העבודה. בשנת 1948 היתה התנור בה הממוצעת הארצית לפרה 3900 ליטר בקירוב. היא ירדה ל־3,400 בשנים 1951/2 ובשנת 1956/7 עלתה לשיא של קרוב ל־4,200 ליטר. ספר העדר הקיף עם קום המדינה 64 משקים עם 7,500 פרות בעלות תנובה ממוצעת של 4342 ק"ג, ועם סיום העשור מאוגדים בו 182 משק עם למעלה מ־14,000 פרות בעלות תנובה ממוצעת של 4836 ק"ג. ייצור החלב הכללי במדינה עלה בתקופה הנידונה מ־76 מיליון ליטר ל־176 מיליון ליטר.

תנועת הבניה ומיכון החליבה קיבלו ממדים רחבים מאוד. בשנת 1948 היתה נהוגה החליבה המיכאנית רק ב־14 משקים קיבוציים בעזרת המכונה המיטלטלת ואילו היום נפוצה מכונת החליבה בלמעלה מ־250 קיבוצים ומושבים ובכלל זה 56 קומביינים. 80 בתי החליבה המשוכללים במשקים הקיבוציים נבנו כולם בתקופת העשור. 7 סככות חדישות עם ריפוד עמוק במשקים מעטים הגענו ליותר מ־200. מפוזרות בכל אזורי הארץ. במחצית העשור השניה הונהגה שיטה חדישה בקירור והובלת חלב והיום מצויינים כבר כ־150 משקים בבריכות צינון ושמירה וצי של 20 מיכליות מאסף את החלב במשקים ומביא אותו ישר למרכזי הצריכה.

בשטח בריאות העדרים בולטים שני מפעלים חשובים אשר בוצעו בתנופה רחבה: חיסון העדרים בפני הפלה מדבקת וביעור השחפת. נזקים חמורים סבל הענף ממחלת ההיפרקאראטואיס, אשר נמשכה שנים אחדות עד שזוהתה וחוסלה. בשטח הבריאות ראוי להזכיר את הקמת המכון הווטרנרי, אשר אבן הפינה שלו נורתה בשנת 1952 ובעצם הימים האלה הוא הושלם ונמסר לתעודתו. הוגשם בזה חלום גדול של מגדלי

חשובים ההישגים הנמדדים במספרים, אבל ייתכן וחשוב מהם פוטנציאל הייצור הגנוז במשק, שהצטבר במשך עשר השנים ולא בא לידי גילוי המלא בגלל תנאי הפיקוח המיוחדים בהם נתון הענף שלנו.

לקראת העשור השני הננו מצפים לניצול מלא של כושר הייצור, להרחבת העדרים ולהגדלת התנובה, הדרושות להבטחת אדמה פוריה ואוכלוסיה בריאה.

„מזון גם אי מזון מרוכז?“

הח' רענן וולקני חוזר לנושא הזה בחוברת מאי 1958 של „השדה“ ומתרעם על כתבת המערכת של „משק הבקר והחלב“ בחוברת מס 26 הדנה באותו נושא. לצערנו לא דייק הח' וולקני בקריאת הערותינו לוויכוח בשאלה הנידונה, או שפירש אותן פירוש חופשי ביותר, אחרת אין להבין היכן מצא הח' וולקני ברשימתנו אוזרה לבוקרים צעירים בפני מלכודת שהוא כביכול טומן להם. אנו מצטערים שכך הוא הבין את דברינו ואנו בטוחים שיתר קוראינו הבינו אותם כפשוטם ואנו חוזרים ומדגישים שאין לצאת בהצעות לשינויים דראסטיים בהזנת העדרים בטרם נוסו באופן אחראי והוכיחו את יעילותן. חבל גם שהח' וולקני כרך ברשימתו יחד עם טענותיו למערכת „משק הבקר והחלב“ דברים על „סיפורי בדים, שסופרו פה ושם...“ ולחישות על הוראות מלמעלה. הדברים כתובים בהמשך אחד ועלול להתקבל הרושם שגם הם מכוונים נגד המערכת. לא נעלה על פסים אלה של וויכוח ונבקש לחזור אל גופו של הענין: מהו היחס הנכון בין מזון גם לבין מזון מרוכז במנת פרות החלב שלנו?

..

בעלי החיים ואנשי הרפואה הווטרינרית. המכון הגדול והמשוכלל מהווה אבן יסוד לעבודה תקינה של שירותי הבריאות הווטרינריים.

בפוריות העדרים עברנו משברים רציניים במחצית הראשונה של העשור, אולם התגברנו עליהם הודות להתקדמותן המהירה של האגודות להזרעה מלאכותית ושיפור דרכי עבודתן בשדה ובמעבדה. עם קום המדינה היו קיימות אגודות אזוריות רבות שעמדו על רמה מקצועית נמוכה וצידון היה פרימיטיבי למדי. תקופת עשר השנים היתה תקופה של ריכוז ויעול האגודות והיום פועלות בארץ שתי אגודות גדולות, מפותחות ומצוידות היטב, המשרתות את רובו של העדר בארץ וביחד עם אגודות אזוריות אחדות שעוד נותרו מקיף השירות להזרעה מלאכותית כמעט את העדר כולו.

המחלבות העירוניות פיגרו בשנים הראשונות אחרי גידול ייצור החלב ורק במחצית השנייה של העשור, עם השלמת שורה של מפעלים גדולים וחדשים, התגברו על הפיגור. למפנה מכריע בעיבוד החלב ושיווקו זכינו עם הנהגת מפעלי פיסטור החלב ומכירתו בבקבוקים. תהליך זה כיבש את מקומו במהירות והוא מקיף כבר היום 60% מכלל חלב השתייה המשווק.

אכן עברו עשר שנים של עבודה רבה ופעילות אינטנסיבית. לא חסרנו כשלונות ואכזבות, אולם גברנו עליהם; ובסקרנו את הסך הכל, עלינו לשמוח על ההישגים בהרבה שטחים. שותפים למפעל — מוסדות הממשלה, הסוכנות, צוותי הרופאים, המדריכים והטכנאים למיניהם, אשר תיכננו, עזרו והדריכו; ועל כולם — מאות הרפתנים בקיבוצים ובמושבים, אשר גילו רמה מקצועית גבוהה וכושר הסתגלות לתנאים משקיים משתנים ולטכניקה וצידוד מתחדשים.

התאחדות מגדלי בקר בישראל

משתתפת בצער המשפחה והתחנה לחקר החקלאות על מות

הד"ר יעקב פלג

מנהל התחנה